

Critical Muslim Studies: Decolonial Struggles and Liberation Theologies, Uluslararası Yaz Okulu, 9-21 Haziran 2014, Granada, İspanya.

FATMA MERVE ÇINAR
Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi
fatma.merve.cinar@ankara.edu.tr

İspanya Kültürlerarası Diyalog Merkezi¹, California Üniversitesi Etnik Çalışmalar Bölümü² ve Katar İslam Çalışmaları Fakültesi İslamî Yasama ve Etik Çalışmaları Merkezi³'nin her yıl ortaklaşa düzenlediği yaz okulunun sekizincisi, 8-21 Haziran 2014 tarihleri arasında, İspanya'nın Granada şehrinde, Granada Üniversitesi Carmen de la Victoria Kampüsü'nde gerçekleştirildi. Çeşitli ülkelerden gelen akademisyenlerin ve aktivistlerin iki hafta boyunca verdikleri dersler ve sundukları tebliğler, katılımcılar tarafından yoğun ilgi gördü. İki haftalık yaz okulunda, verilen dersler haricinde, biri "İslamî Feminizm," diğeri "Radikal Müslüman Reformu" olmak üzere iki sempozyum gerçekleştirildi.

Yaz okulunun açılış konuşmasını yapan California Üniversitesi Etnik Çalışmalar Bölümü'nden Ramon Grosfoguel, akademik koordinatörlüğünü yaptığı yaz okulunda, bu yıl 20'yi aşkın ülkeden 40'ın üzerinde katılımcının bir araya geldiğini belirterek okulun ilk dersine başladı.

"İslam ve Dekolonializm" başlıklı konuşmasında Grosfoguel, sömürgecilik tarihinin geçmişten günümüze bir portresini çizdi. Bu bağlamda, İspanya'da Müslüman hakimiyetinin son bulunduğu ve aynı zamanda Kristof Kolomb tarafından Amerika'nın keşfedildiği yıl olan 1492'nin, dünya tarihi açısından çok önemli bir dönüm noktası olduğunu söyledi. İlk olarak bu tarihte, Endülüs'te yaşayan Yahudi ve Müslümanların maruz kaldıkları yıkım ve sömürünün, devam eden yüzyıllar boyunca başka kimlere karşı uygulandığından bahsetti. *Reconquista* (yeniden fetih) ile başlayan bu sürecin devamında, Amerika kıtasında yaşayan yerli halka, Afrika'daki zencilere, Avrupa'da kadınlara ve aslında Katolik Hıristiyan olmayan tüm dünyaya yönelik sürdürülmüş etnik, kültürel ve ekonomik

¹ Center of Study for Intercultural Dialogues in Spain.

² Ethnic Studies Department at the University of California, Berkeley.

³ The Research Center for Islamic Legislation and Ethics (CILE) at Qatar Faculty of Islamic Studies.

sömürü faaliyetlerinin boyutları hakkında bilgi verdi. Batı'nın bu sömürgeci ve ötekileştirici yaklaşım tarzının geri planında, Roma İmparatorluğu döneminde Hıristiyan din adamları tarafından teslisin kabul edilmesi ve kiliselerin ayrılmasıyla Hıristiyanlık'taki tevhidin teslise dönüşmesinin bulunduğuna dikkat çekti. Bu anlayışa göre şekillenen kilise merkezli Batı düşüncesinin, kendisi haricindekileri kâfir ve hatta insan olmama gibi sıfatlarla yaftalayarak yok etme çabasına giriştiğini ve bu çabanın yüzyıllar ilerledikçe farklı içeriklerle devam ettiğini de sözlerine ekledi.

Grosfoguel, Batı eksenli sömürü faaliyetlerinin, beş ülke tarafından yönetildiğini ve günümüz akademik çalışmaların da bu beş ülkenin erkeklerinin çizdiği rotada ilerlediğini savundu. Bahsedilen beş ülke olan ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya'nın, kendileri haricindeki tüm kültürlerle, ırklara ve hatta kendilerinden bile olsa, kadınlara karşı nasıl bir ayrımcılık ve sömürü politikası izlediğine değindi. Bu bağlamda, dışlanan, sömürülen ve yok edilmek istenen her kültür, medeniyet ve millet, Batı için nasıl bir tehdit olarak algılandığına da değinen Grosfoguel, Endülüs'ün Batı Rönesansı'ndan önce İslam Rönesansı'nı başlattığı için Batı tarafından yok edildiğini, bunun sebebinin de Endülüs medeniyetinin hem dinî, hem kültürel, hem de ekonomik açıdan Katolik Batı dünyası için bir tehlike olarak görülmesinden kaynaklandığını belirtti.

Grosfoguel, Batı'nın emperyalist ve ötekileştirici düşünce yapısının üstesinden gelmenin, sömürgecilik karşıtı alternatif okumalar yardımıyla oluşturulacak güçlü bir anti-emperyalist akademik yapıyla mümkün olduğunu da sözlerine ekledi. Grosfoguel'in derslerinde yoğun olarak tartışılan konu, Batı sömürgeciliğinin günümüzdeki durumuna ilişkin oldu. Katılımcılar, 21. yüzyıl dünya siyasetinin bu sömürgeci anlayıştan ne ölçüde etkilendiği ve alternatif bir dekolonyal okumanın nasıl yapılabileceği hakkındaki sorularını yönelttiler.

Yaz okulunun ilk haftasında düzenlenen İslam ve Kadın başlıklı sempozyumun ilk konuşmacısı, Rabat Kadın Çalışmaları ve Araştırma Merkezi Başkanı ve aktivist Asma Lamrabet idi. Asma Lamrabet, "Eşitlik ve Kur'an" başlıklı tebliğine, kadın konusuyla bağlantılı olarak, İslam'ın ve İslam hukukunun kaynaklarını sıralayarak başladı. Bu bağlamda, fıkıh ve sünnetin içerisindeki ataerkilliğin eleştirel ve akademik çalışmalarla ayıklanması gerektiğini vurgulayarak İslamî ilimlerin, yüzyıllar içerisinde, mevcut kültürden etkilenecek nasıl ataerkillleştirildiğine değindi. Lamrabet'in İslamî feminizm ve İslam'da kadının kurtuluş teolojisinin gerekliliğine yaptığı vurgu, katılımcılardan eleştiri aldı. Buna ilaveten, "İslamî feminizm"

kavramı, hem içerik hem de referansları açısından katılımcılar tarafından eleştirildi. Lamrabet, konuşmasının devamında Kur'an'daki kadın karşıtı gibi algılanan kavramlara dair açıklamalarda bulunarak, bu karşıtlığın, erkek temelli bir yoruma dayalı olduğunu belirtti ve konuya ilişkin örnekler verdi.

Bu sempozyumun diğer tebliğcisi Ithaca College Kültür, Irk ve Etnik Çalışmalar Merkezi Direktörü Asma Barlas idi. İslam geleneğinin ataerkil yorumu ve kadın hakkında konuşan Barlas, konuya Lamrabet'ten farklı bir bakış açısıyla yaklaştı. Barlas, Lamrabet'in aksine, İslam'a ait bir feminizm iddiasında bulunmanın doğru olmayacağını savunarak Kur'an'ın kadına yaklaşımının, hem kadın hem de erkek için, feminizmden daha adaletli ve özgürlükçü olduğunu vurguladı. Fakat İslam geleneğinin, yüzyıllar içerisinde, ataerkil referanslarla, kadın konusunda özünden farklılaştırılarak tek taraflı okumalarla şekillendiğinin de altını çizdi. Kendini İslamî feminist olarak değil, Müslüman kadın olarak tanımladığını söyleyen Barlas, tefsir, fıkıh ve hadis gibi temel İslam bilimlerinde ataerkil okumaların tespit edilerek, Kur'an'ın özüne aykırı düşen bu rivayet ve yaklaşımları yeniden değerlendirmek gerektiğini de sözlerine ekledi.

“İslam ve Kadın Sempozyumu”nun ardından, yaz okulunun ilk haftasındaki bir başka konuşmacı da Johannesburg Üniversitesi Din Çalışmaları Bölümü Başkanı Farid Esack oldu. Esack'ın dört gün boyunca verdiği derslerin ana başlığı “İslam ve Kurtuluş Teolojisi” idi. Esack ayrıca, İslam, demokrasi ve insan hakları gibi kavramlar arasındaki ilişki, İslam'da reformist hareketler ve reformist Müslümanlar hakkında bilgiler verdi.

Esack, ilk dersinde İslam'da bir kurtuluş teolojisinin gerekliliğinden ve bunun ancak İslam'ın kaynağına geri dönüş ile mümkün olduğundan bahsederek söz konusu geri dönüşün ve yeniden okumanın hangi temellere dayanması gerektiğini anlattı. Ardından, kurtuluş teolojisinin çıkış kaynağı, İslam'daki uygulanabilirliği ve bu minvalde yapılabilecek çalışmalardan bahsetti. Konuşmasında, Hz. Peygamber'in miraca çıktıktan sonra geri dönmesinin kendi isteğine bağlı olduğundan ve insanlığı kurtarmak üzere kendi inisiyatifi kullanarak geri döndüğünden bahsetmesi de konuşmanın ilginç yönlerinden biriydi. Hz. Muhammed'e miraç hadisesinin sonunda atfedilen bu seçim hakkı ve “insanlığın kurtuluşu amacıyla geri dönmesi” yorumu, Hıristiyan teolojisiyle benzerliği sebebiyle, katılımcılardan eleştiri aldı. Farid Esack'ın, tarihî serüveni, sömürgeci ve etnik ayrımcı Batı emperyalizmine karşı koymaya dayanan Latin Amerika kökenli kurtuluş teolojisinin İslamî versiyonunu anlatırken, eleştirdiği Hıristiyan teolojisinden etkilenmiş olması da tartışılan konulardandı.

Esack, son iki dersinde Batı'da yaşayan veya kendi ülkelerinde Batı emperyalizminden çokça etkilenmiş olan Müslümanların çektikleri sıkıntılara değindi. Bu bağlamda, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, eşcinsellik ve İslam'ın bu güncel konulara bakışı hakkında konuştu. Katılımcıların ısrarlı sorularına rağmen, uyuşturucu bağımlısı gençlerin terapileri esnasında kaleme aldıkları düşüncelerinden bahsetmek haricinde, konuyla ilgili olarak herhangi bir yorum yapmadı. Esack, söz konusu problemler hakkında "İslam'ın uyuşturucu ve eşcinselliğe bakışı hakkında kesin bir şey söylemeyeceğim" diyerek konuşmasını tamamladı.

İlk haftanın bir diğer konuşmacısı Leeds Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Hukuk Bölümü'nden Bobby S. Sayyid oldu. Sayyid'in dört gün süren derslerinin her biri farklı bir içeriğe sahipti. Bu konulardan ilki, "Eleştirel İslam Çalışmaları" (Critical Islamic Studies) başlığını taşıyordu. Bu bağlamda, eleştirel İslam çalışmalarının içeriğinin ne olduğunu ve neyi hedeflediği hakkında bilgiler verdi. Konuyla ilişkisi sebebiyle ilk olarak, post-oryantalizm, post-kolonyalizm ve post-pozitivizm kavramlarını örnekleriyle açıkladı. Aynı zamanda, *İslam*, *Islamic*, *Islamicate* kavramlarının da analizini yaparak derslerde sıkça zikredeceği terminolojiye açıklık getirmiş oldu. Bu üç kavramın birbiriyle ilişkisinin yanı sıra farklarına da değindi. Genel çerçeveyi çizen bu ilk dersinin ardından, ikinci derste "Kemalizm'in Morfolojisi" başlıklı konuşmasına geçti. Sayyid, bu dersinde, Osmanlı Devleti'nin, döneminin en güçlü, en geniş topraklara sahip ve özgür bir Müslüman devleti olarak, tarihi boyunca hiçbir zaman sömürgeleşmediğini söyledi. Bu sebeple, Osmanlı'nın 20. yüzyılın başlarında birbirinden farklı coğrafyalarda, sömürgeci devletlere karşı mücadele vermek zorunda kaldığını, bunun sonucunda da gücünü kaybederek yıkıldığını sözlerine ekledi. Sayyid, konuşmasında 20. yüzyılın başlarında Afganistan, Osmanlı ve İran coğrafyası haricinde, dünyadaki tüm Müslümanların sömürge altında yaşıyor olduklarına dikkat çekti. Osmanlı'nın son dönemlerinde, sözü edilen savaşların ve verilen kayıpların da etkisiyle Pan-Islamizm, Türkçülük ve Osmanlılık gibi farklı akımların ortaya çıktığına veya dış güçlerce çıkarıldığına değinen Sayyid, Osmanlı'nın yıkılışının ardından kurulan cumhuriyet ile birlikte, geliştirilen Kemalist söylemin icraatlarını listeledi. Kemalist rejimin, aynı dönemde İran, Afganistan, Hindistan-Pakistan, Endonezya ve Mısır'ı da büyük ölçüde etkilediğine dikkat çeken Sayyid, Türkiye Cumhuriyeti'nde 1924 yılında halifeliğin ilgasıyla, Hz. Peygamber'den beri devam eden bir kurumun tamamen ortadan kaldırıldığını sözlerine ekledi.

Sayyid üçüncü ve dördüncü derslerinde, “İslam Morfolojisi” başlığı altında sunumlarına devam etti. Burada, Sayyid, İslam’ın tek, fakat Müslüman kimliklerin çok olduğunun altını çizdi. İslam’ın, kendini Müslüman olarak tanımlayan toplumlarda ana belirleyici ilke olmadığı müddetçe, günümüz dünyasında Müslümanlar arasında yaşanan mezhep çatışmalarının ve ihtilafların bitmeyeceğini söyleyen Sayyid, tekrar tekrar ümmetin birliğine vurgu yaptı. İslam’ın en belirleyici, evrensel, değişmez ve birleştirici özelliğinin tevhid anlayışı olduğunu belirterek sözlerine son verdi.

Yaz okulunun ikinci haftasında, ağırlıklı olarak, Katar’da faaliyet gösteren İslamî Yasama ve Etik Araştırmaları Merkezi’nde çalışmalarını sürdüren akademisyenlerin sunumlarına yer verildi. Tıpkı ilk hafta olduğu gibi ikinci hafta da bir sempozyum düzenlendi. “Radikal İslam Reformu” başlığını taşıyan bu sempozyumun ilk konuşmacısı CILE Merkezi ve Oxford Üniversitesi İslam Çalışmaları Kürsüsü Başkanı Tariq Ramadan idi. Ramadan, başkanı olduğu oturumda, “İslam Hukuku Geleneğine İtiraz” başlıklı tebliğine Katar-Doha’da kurdukları araştırma merkezinin tanıtımı ile giriş yaptı. Ardından, günümüz İslam dünyasının problemlerine çözüm getirebilmek amacıyla, İslam hukuku geleneğine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşılmasının gerekliliğinden bahseden Tariq Ramadan, bu eleştirel bakış için önce fıkıh usûlü alanında yeterli donanıma sahip olmak gerektiğini ve fıkıh kaynaklarının bu donanım ile gerekirse baştan değerlendirilmesinin zaruri olduğunu belirtti. İslam’ın doğru anlaşılmasında terminoloji, bilgi, hedef, referans ve metodolojiden oluşan beş alana ilişkin eleştirel sürecin çalıştırılmasının zaruri olduğunu söyleyen Ramadan, günümüz dünyasının değişen şartlarına uygun bir İslam anlayışı kurabilmek için öncelikle, bu kapsama giren ahkâmın ne olduğunun tespit edilmesinin gerektiğini sözlerine ekledi.

Yaz okulunun “Radikal İslam Reformu” başlıklı ikinci sempozyumunun bir tebliğini de oluşturan bu ilk dersini, İslam’ın ve fıkıhın kaynaklarının doğru algılanması, usûlün sağlamaştırılması, çağa uygun bir dinî, hukukî düzenin oluşturulması gibi temel konulara ayıran Tariq Ramadan, diğer derslerinde daha çok politik konulara ve İslam dünyasının dünya politikasındaki durumuna değindi. Bu bağlamda, öncelikle ana problemlerin ne olduğu ortaya koyarak işe başladı. Ramadan, Müslümanların, dini ele alış ve yaşayış biçimlerinden hareketle, üç güncel ve temel meselenin var olduğunu belirtti:

- Dinde kanun koyucu ve otorite problemi (Kutsal metin mi yoksa onu okuyan mı otorite sahibidir?)

- Yasal otorite problemi
- İslami prensipler ve tarihsel örneklerin uyumsuzluğu problemi

Tariq Ramadan, bu ana problemlerin nasıl çözülebileceğini örneklerle izah etti. Bunun yanı sıra, Müslümanların, Batı merkezli günümüz dünyasında, ulusal ve uluslararası politik düzlemde nasıl ve neden edilgen kaldıklarını da açıkladı. Ramadan'ın konuşmasındaki dikkat çekici noktalardan bir diğeri de İslam'ın politik referansları üzerineydi. Zira Tariq Ramadan, İslam'ın öngördüğü politik düzende, belirlenmiş ilkelerin özgürlük, adalet ve eşitlik şeklinde sıralandığını ve bu ilkelerden en önemlisinin özgürlük olduğunu söyledi. Tariq Ramadan, özgürlük ilkesinin, İslam'ın ilk ve vazgeçilmez şartı olan “Allah'tan başka ilâh yoktur” cümlesini söyleyebilmek anlamına da geldiğini, bunun tüm insanlık için temel hak olarak görülmesi gerektiğini sözlerine ekledi. Kur'an'ın belirlemiş olduğu ve doğru işletilecek İslamî politik prensipler üzerine kurulmuş bir yapıda, Müslüman olsun olmasın, herkesin özgür ve eşit yaşama hakkının bulunduğunu belirtti.

Yine CILE araştırmacılarından biri olan Chauki Lazhar, “Vahiy Metinlerinden Faydalanma Yolları ve Metodolojisi” başlıklı tebliğini sempozyum dahilinde sundu. Chauki Lazhar, aynı zamanda doktora tez çalışması konusu olan “İlâhî metinden faydalanma metodları” hakkında verdiği derste ilk olarak, fıkıhın ve fıkıh usûlünün ne olduğuna değindi. Ardından, şeriat kavramının neye karşılık geldiğinden ve şeriat şemsiyesi altındaki alt başlıklardan olan akaid, fıkıh, tezkiye, takva gibi kavramların içeriğinden bahsederek bu kavramların birbiriyle bağlantılı olarak kişiyi nasıl hayatın gerçek manasına ulaştırdığını açıkladı. Fıkıh usûlünün, fıkıh için çok temel ve vazgeçilmez olduğunu belirten Lazhar, buradan hareketle, bir ilim olarak ortaya çıkışından itibaren, fıkıh usûlünün tarihsel gelişiminden bahsetti. Bu tarihsel süreç içerisinde, ictihad kapısının kapanmasının ardından fıkıh usûlünün statik hâle dönüştüğüne ve ilmî ilerlemenin durarak, fıkıh alanında verilen eserlerin, günümüze kadarki süreç içerisinde, geçmişi taklit ve tekrardan öteye geçemediğine değindi. Lazhar, fıkıh usûlünün yüzyıllardır yaşadığı bu çıkmazın, günümüzde İslam hukukunun hayata uygulanabilirliğini azalttığından bahsederek, bu sorunun nasıl aşılabileceği hususunda önerilerde bulundu.

Yaz okulunun ikinci haftasında gerçekleşen sempozyumun bir diğer tebliğcisi Katar Hamad bin Khalifa Üniversitesi öğretim üyesi ve CILE araştırmacısı Mohammad Ghaly “İslam ve Bioetik” başlıklı tebliğinde, ilk olarak bioetiğin alanı, İslam'ın bu konuyla ilgisi ve karşılaşılan dinî ve fikhî

problemler hakkında konuştu. Bu bağlamda, bioetiğin İslam dünyasında maalesef henüz çokça konuşulmayan bir bilim dalı olduğuna değinen Ghaly, tarihsel verilerle, kimya-fizik-biyoloji ve dinin aslında birbirleriyle ne kadar ilişkili alanlar olduğuna vurgu yaptı. İlahiyat fakültelerinde biyoloji derslerinin okutulması gibi radikal ve aslında çok gerekli olan bir noktaya da temas etti. Güncel biyolojik ve teknolojik konular ve problemlerden habersiz yetişen İslam âlimlerinin, çağımızda birçok yeni konu hakkında söz söylemeye yetkin olamadığının da altını çizdi. Ghaly, konuşmasının sonunda, tebliği boyunca tespitini yaptığı problemlere çözüm olması amacıyla, biyoetik alanında ilahiyat ve biyolojinin ortaklığında, interdisipliner araştırmalar yapılması gerektiğini söyledi.

Sempozyumun son tebliği, Katar İslam Çalışmaları Fakültesi öğretim üyesi. Mohamed El-Moctar'a aitti. El-Moctar, "İslamî Politik Değerlerin Yeniden Canlandırılması: Bağımsız Bir Toplumda Şeriatın Tanımı" başlıklı tebliğine, İslam'ın din ve politika hakkındaki referanslarına değinerek başladı. İslam'ın âdil bir politik düzen için önerdiği çözümleri, Batılı kavramlara karşı Kur'an'dan hareketle geliştirilebilecek reddiyeler ve İslam'ın kabul ettiği temel ve değişmez politik ilkeler hakkında konuşan El-Moctar, İslam'ın tüm insanlık için adil, evrensel ve ideal bir politika anlayışına sahip olduğunu vurguladı. İslam'ın tebliğ edildiği dönem ve coğrafyanın, bu dinin devrimci, yenilikçi, adaletli ve özgürlükçü yapısını anlamada yetersiz kaldığına ve bu idealin yüzyıllar boyunca Müslümanlar tarafından neden gerçekleştirilemediğine dair tespitlerde bulundu. İslam'ın politikaya ilişkin temel prensiplerinin topluma uygulanması durumunda, çok daha iyi sonuçlar elde edilebileceğini söyleyen El-Moctar'a katılımcılardan demokrasi-din-şeriat ilişkileri eksenli sorular yöneltildi. Günümüzde Müslüman dünyasının yaşadığı politik açmazlara bu açıdan yaklaşıldığında ne gibi sonuçların ortaya çıkacağı tartışıldı.

Tariq Ramadan başkanlığında gerçekleştirilen sempozyumun ardından, yaz okulunun ikinci haftasında, üç gün süreyle ders veren California Üniversitesi (Berkeley) Yakınoğu Çalışmaları Bölümü'nden Hatem Bazian'ın ilk dersinin başlığı, "Medine Sözleşmesi'ni Yeniden Okumak: Kurumsal Tartışmalar ve Dinî Otorite" idi. Bazian, konuşmasının ana teması olan Medine Sözleşmesi metninin söylediği ile Müslümanların bu metin üzerinden yaptıkları yorumları birbirinden ayırmak gerektiğini belirterek sözlerine başladı. Bu minvalde, Medine Sözleşmesi'ne konu olan "vatandaşlık" kavramı üzerinde durarak, bir toplumu millileştirmenin, İslam'ın devlet ve politika anlayışına ters düştüğünü belirtti. Bu noktadan

hareketle, İslam'ın ırkçılığa karşı duran net tavrına rağmen, Müslümanların kafasında ırkçılığın hep var olduğunu belirtti. İslam'ın evrensel bakış açısının daha rahat anlaşılması için Medine Sözleşmesi örneğinin yeni okumalarının yapılması gerektiğini vurgulayan Hatem Bazian, bu yeniden okumada öne çıkacak ilk hususun, Müslüman veya gayrimüslim, sözleşmeye muhatap olan tüm tarafların tek bir “ümme” olduğunu sözlerine ekledi. Müslümanların, İslam ve politika konularını ele alırken yaptıkları en büyük hatanın, dini katıksız hukukî terimler olarak algılamalarından kaynaklandığını belirten Bazian, bu durumun kolonyalizmin bir sonucu olduğunu söyledi.

Bazian, diğer iki dersinde daha çok İslam ve ekonomi ilişkisine değinerek, ekonomik kurumların dinî açıdan değerlendirilmesine ilişkin yorumlar yaptı. Sigortacılık, bankacılık gibi Batı merkezli ekonomik kurumlara İslam'ın bakışını değerlendiren Bazian, İslam'ın, kapitalizme ve onun dayattığı ekonomik kurumlara mesafeli durduğunu da sözlerine ekledi. Hatem Bazian, son olarak, İslam'ın ekonomi anlayışının öngördüğü zekât, sadaka, vakıf, ticaret, tekâful gibi kurumlara atıflar yaparak, hepsini İslamî boyutları ve ihtiyaçlara verdiği cevaplarıyla birlikte açıkladı.

Yaz okulunun son konuşmacılarından biri de California Claremont School of Theology'de Küreselleşme Etiği Profesörü olan Santiago Slabodsky idi. Slabodsky, “Müslüman-Yahudi İlişkileri ve Hıristiyan-Yahudi Kurtuluş Teolojileri” ana başlıklı konusunu üç derste anlattı. Slabodsky, ilk derste, Yahudi-Müslüman ilişkilerinin tarihine değindi. Slabodsky'nin konuşmasında vurguladığı nokta, bu iki kesim arasında günümüzde ve yakın tarihte şiddetlenmiş gibi görünen düşmanlığın, tarihsel temellere dayanmayıp, kolonyal güçler tarafından “üretmiş” bir hasmane ilişki olduğu idi. Bu bağlamda Slabodsky, bu üretilmiş düşmanlığın tarihten bugüne seyrini gösterebilmek adına, geçmişte Yahudi ve Müslümanların bir arada ve barış içinde yaşamış olduklarına vurgu yaptıktan sonra, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Ortadoğu'da yaşanmaya başlanan ırksal ve dinsel çatışmaların sebeplerine değindi. Aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı'nın da bu üretilen düşmanlık için bir başka basamak ve sıçrama tahtası olduğunu söyleyen Slabodsky, tarihî süreçlerin, sömürgeciliğin etkisiyle olumsuz yönde şekillendiğini de böylece gözler önüne sermiş oldu.

Diğer iki dersini Hıristiyan ve Yahudi kurtuluş teolojilerine ayıran Slabodsky, bu söz konusu teolojilerin yakın tarihteki geçmişi hakkında bilgi verdikten sonra, birbirlerinden nasıl etkilendiklerini anlattı. Son olarak

kurtuluş teolojilerinin imkânları ve sınırları üzerinde duran Slabodsky'ye en çok üretilmiş düşmanlığın içeriği ve Filistin-İsrail temalı sorular soruldu.

Yaz okulunun son konuşmacısı, California Üniversitesi (Berkeley) Etnik Çalışmalar Bölümü'nden Nelson Maldonado-Torres oldu. İlk derslerden itibaren kolonyal düşüncenin dünya üzerindeki etkilerinin tarihi, İslam dünyasının bu durum karşısındaki rolünü temel alan konuşmaların ardından, dekolonyal bir düşünce tarzının hangi temellere oturtulması gerektiği ve Batı merkezli olmayan özgün ve sağlıklı bir düşünce yapısının oturtulması için yapılması gereken çalışmalara değinen Maldonado-Torres'in, sömürge karşıtı düşünce geliştirme dersleri, içeriği ve pratikte sunduğu çözümleri oldukça dikkat çekiciydi. Maldonado-Torres, ilk olarak sömürgeci bakış açısının nasıl bir zihni yapıya sahip olduğunu ve bunu şekillendirirken hangi yöntemleri kullandığını ortaya koydu. Daha sonra, bu inşa edici zihin dünyasına karşı geliştirilmesi gereken ve sömürgeci düzene karşı çıkan bilgi sistemine değindi. Bu bağlamda, inşa edici, şekillendirici ve tektipleştirici bir zihnin algısından, dekolonyal algıya geçişin imkânını sorguladı. Bu noktada, sömürgeci zihniyetin ürünü olan "metod" kavramının yerine tutum, davranış, duruş anlamlarına gelen *attitude* kavramının yerleştirilmesi gerektiğini belirtti.

Maldonado-Torres'in ısrarla vurguladığı ve aslında sunduğu çözüm önerilerinin de temelini oluşturan nokta, "sömürgeciliğe cevap vermeden önce, onun ne olduğunun anlaşılması" gerektiği idi. Buradan hareketle, Shakespeare'in *The Tempest* (Fırtına) oyunundaki Prospero ve Caliban karakterlerinin analizi yapıldı. Katılımcılar, tartışma bölümünde, sömürgeci zihnin yapısına karşı geliştirilecek yöntemlerin imkânı üzerine sorular sordular. Torres ile son bulan derslerin ardından, katılımcılara sertifika belgeleri takdim edilerek kurs sonlandırıldı.

Sömürgecilik, emperyalizm ve Batı temelli düşünce sistemlerine bir alternatif geliştirmeyi, toplumsal, politik ve ekonomik çözüm önerileri üretmeyi ve katılımcıları bu yönde bilgilendirmeyi hedefleyen bu iki haftalık yaz okulunun, genel olarak bakıldığında, hedeflerine ulaştığı rahatlıkla söylenebilir. Yaz okulunun, İslam'ın günümüz dünyasına önerdiği evrensel çözümlerin pratiğe dönüşebilmesi adına bilgilendirici olduğu düşünülmektedir.